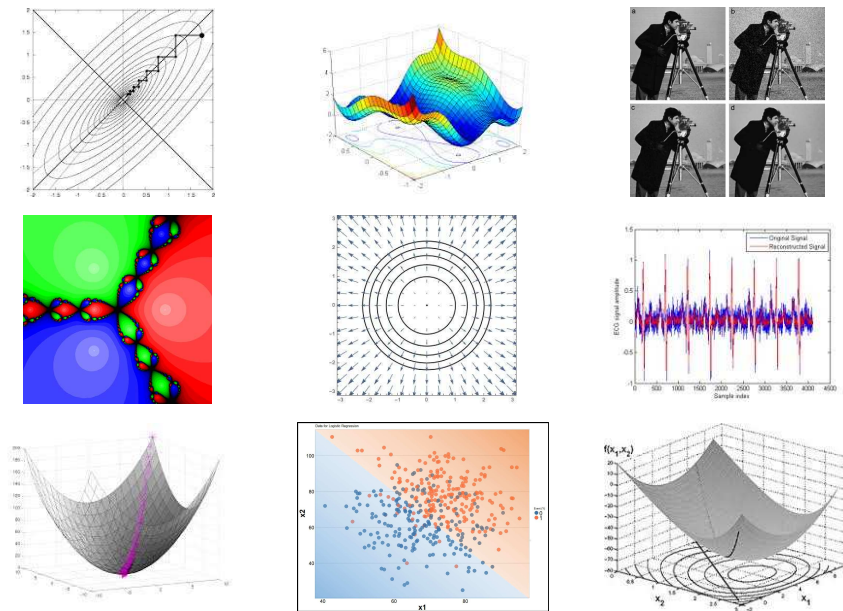
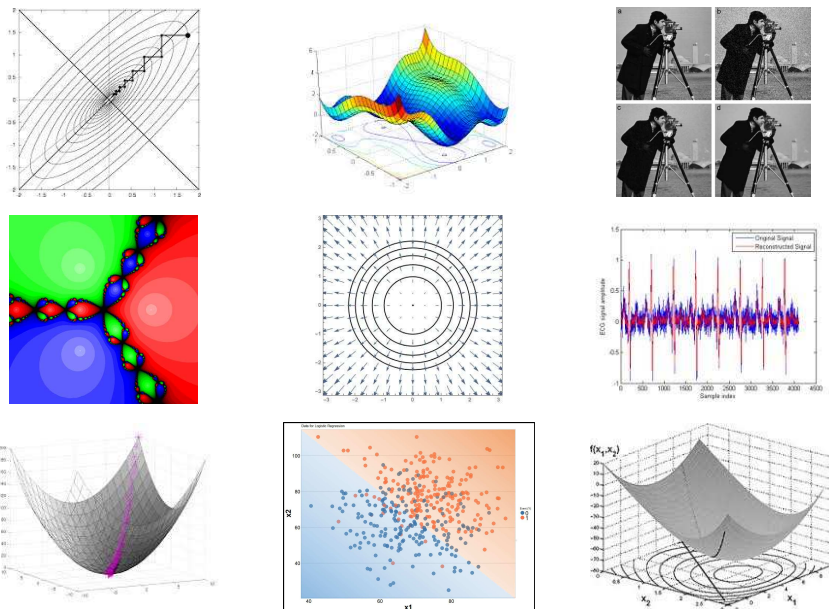

Metódy voľnej optimalizácie - letný semester 2018

M. Trnovská, KAMŠ, FMFI UK

Metódy minimalizácie funkcie n premenných - úvod

Úloha na voľný extrém:

$$\min_{x \in \mathbb{R}^n} f(x) \quad (U1)$$

Klasifikácia úloh:

- Z hľadiska počtu premenných
  - jednorozmerné
  - viacrozmerné
- Z hľadiska hladkosti funkcie $f(x)$
  - hladké
  - nehladké

Pripomenieme:

- Úloha (U1) sa zvyčajne rieši nejakým **iteračným algoritmom**, ktorý generuje postupnosť bodov

$$x^0, x^1, x^2, \dots \in \mathbb{R}^n, \quad f(x^k) \rightarrow f(\hat{x}) = \hat{f}, \text{ pre } k \rightarrow \infty$$

- Algoritmus končí v ε -presnom riešení, t. j. keď

$$f(x^k) - \hat{f} < \varepsilon \text{ alebo } \|\nabla f(x)\| < \varepsilon.$$

Klasifikácia metód riešenia

- Od dobrého algoritmu sa spravidla očakáva, že v každej iterácii generuje lepšiu aproximáciu minima ako bola predošlá:

$$f(x^{k+1}) < f(x^k), \quad (k = 0, 1, 2, \dots).$$

Z tohto hľadiska sa metódy delia na

- spádové
- nespádové

- **Z hľadiska použitia informácie rozlišujeme metódy**
  - autonómne (jednokrokové, jednoduché)
  - neautonómne (viackrokové, metódy s pamäťou)

Klasifikácia metód riešenia

Iteračná formula sa zvyčajne zapisuje v tvare aditívnej korekcie predošlej iterácie, t. j. ako

$$x^{k+1} = x^k + p^k, \quad (k = 0, 1, 2, \dots),$$

alebo ako

$$x^{k+1} = x^k + \lambda_k s^k, \quad (k = 0, 1, 2, \dots),$$

kde p^k, s^k sú nenulové n -rozmerné vektory a λ_k je nenulový skalár, pričom

$$\lambda_k s^k = p^k = x^{k+1} - x^k$$

je **vektor korekcie**, ktorý sa určuje podľa schémy:

- I. **bod-smer-krok** (metódy s reguláciou dĺžky kroku)
- II. **bod-krok-smer** (metódy s ohraničeným krokom)

Klasifikácia metód riešenia

- **Z hľadiska voľby dĺžky kroku:**

- metódy s optimálnou dĺžkou kroku

$$\lambda_k = \arg \min_{\lambda} \varphi(\lambda) = f(x^k + \lambda s_k)$$

- metódy s približne optimálnou dĺžkou kroku
- metódy s konštantnou dĺžkou kroku - kontrola spádovosti

- **Z hľadiska voľby smeru:**

- náhodné smery - stochastické algoritmy
- cyklicky sa volí systém n lineárne nezávislých smerov
- smer s_k závisí od x^k a od minimalizovanej funkcie f , resp jej gradientu $\nabla f(x^k)$

Klasifikácia metód riešenia

- Z hľadiska “rádu” použitej informácie:
  - metódy nultého rádu - univerzálne, pomalá konvergencia
  - metódy prvého rádu - využívajú gradient účelovej funkcie
  - metódy druhého rádu - využívajú aj Hessovu maticu účelovej funkcie, napr. Newtonova metóda

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Modelový algoritmus riešenia úlohy (U1)

Vstup:	Účelová funkcia $f(x)$ úlohy (U1), Štartovací bod iteračného procesu x^0 , Tolerančná konštanta $\varepsilon > 0$ Nastavenie počítadla iterácií: $k = 0$
Algoritmus:	1) Testovanie presnosti. Ak $\ \nabla f(x^k)\ < \varepsilon$, koniec; 2) Výpočet spádového smeru s^k ; 3) Výpočet dĺžky kroku λ_k ; 4) Výpočet novej aproximácie $x^{k+1} = x^k + \lambda_k s^k$; 5) Opakovanie cyklu. $k = k + 1$ choď na 1)

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Spádové smery

Definícia: Majme funkciu $f(x)$ definovanú na $\mathbb{R}^n$ a bod $x^k \in \mathbb{R}^n$. Smer $s^k \in \mathbb{R}^n$ nazývame **spádový smer** funkcie $f(x)$ v bode x^k , ak existuje kladné číslo $\bar{\lambda}$ tak, že pre všetky $0 < \lambda < \bar{\lambda}$ platí

$$f(x^k + \lambda s^k) < f(x^k).$$

Lema: Nech funkcia $f(x)$ definovaná na $\mathbb{R}^n$ má spojité prvé parciálne derivácie. Potom smer $s^k \in \mathbb{R}^n$ je spádový v bode $x^k \in \mathbb{R}^n$, ak platí

$$\nabla f(x^k)^T s^k < 0.$$

Dôkaz: ...

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Predpokladáme, že funkcia $f(x)$ má spojité prvé, resp. druhé parciálne derivácie.

- Cauchyovský smer

$$s_k = -\nabla f(x^k)$$

- Nech H_k je ľubovoľná kladne definitná matica. Smer

$$s_k = -H_k \nabla f(x^k)$$

je spádový. (**Kvázinewtonovské metódy**)

- Newtonovský smer

$$s^k = -[\nabla^2 f(x^k)]^{-1} \nabla f(x^k)$$

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Dĺžka kroku

1. Optimálna dĺžka kroku

$$\lambda_k = \arg \min_{\lambda} f(x^k + \lambda s_k)$$

- Presadzovala sa do polovice 60. rokov.
- Algoritmy typu združených smerov - konvergencia za n krokov pre kvadratickú funkciu n premenných je ukázaná za predpokladu optimálnej dĺžky kroku.
- Používanie optimálneho kroku (pre všeobecnú nekvadratickú funkciu) vyžaduje riešenie optimalizačnej úlohy v každej iterácii.
- Nie vždy zabezpečuje dobrú konvergenciu.

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Optimálna dĺžka kroku pre kvadratickú funkciu

Uvažujme kvadratickú funkciu

$$Q(x) = \frac{1}{2}x^T Gx + h^T x$$

s kladne definitnou maticou G a gradientom

$$\nabla Q(x) = g(x) = Gx + h.$$

Nech s_k je spádový smer funkcie $Q(x)$ v bode $x^k \in \mathbb{R}^n$ a $g_k = g(x^k)$.

Potom optimálna dĺžka kroku λ_k v smere s^k je daná výrazom

$$\lambda_k = -\frac{g_k^T s_k}{s_k^T G s_k}.$$

Metódy s reguláciou dĺžky kroku Príklad.

Ani Cauchyovský smer $s_k = -\nabla f(x^k)$ (smer najväčšieho spádu) v kombinácii s optimálnym krokom nemusí dávať dobrú konvergenciu:

Uvažujme minimalizáciu kvadratickej funkcie

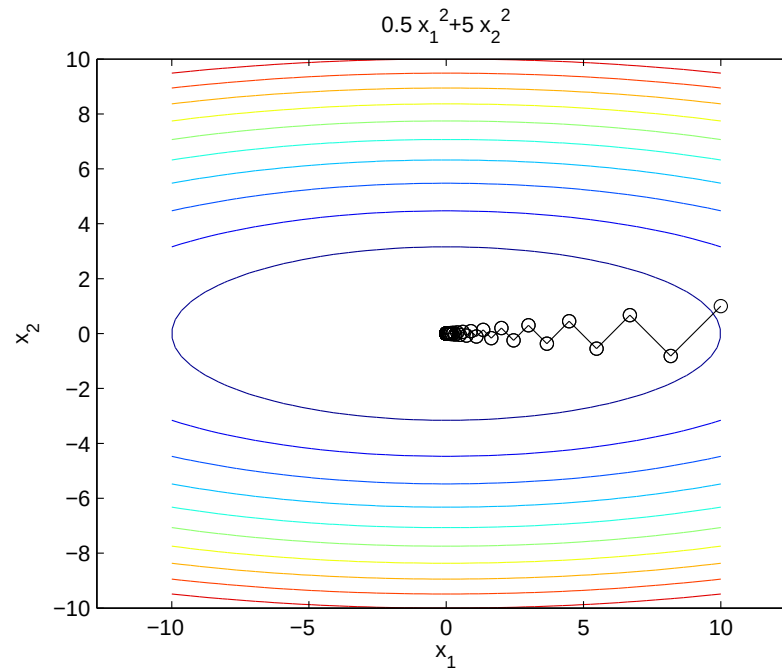
$$Q(x) = \frac{1}{2}(x_1^2 + 10x_2^2)$$

so štartovacím bodom $x^0 = [10 \ 1]^T$.

Dá sa ukázať, že $\lambda_k = 2/11$ v každej iterácii a pre postupnosť $\{x^k\}$ generovanú týmto algoritmom platí

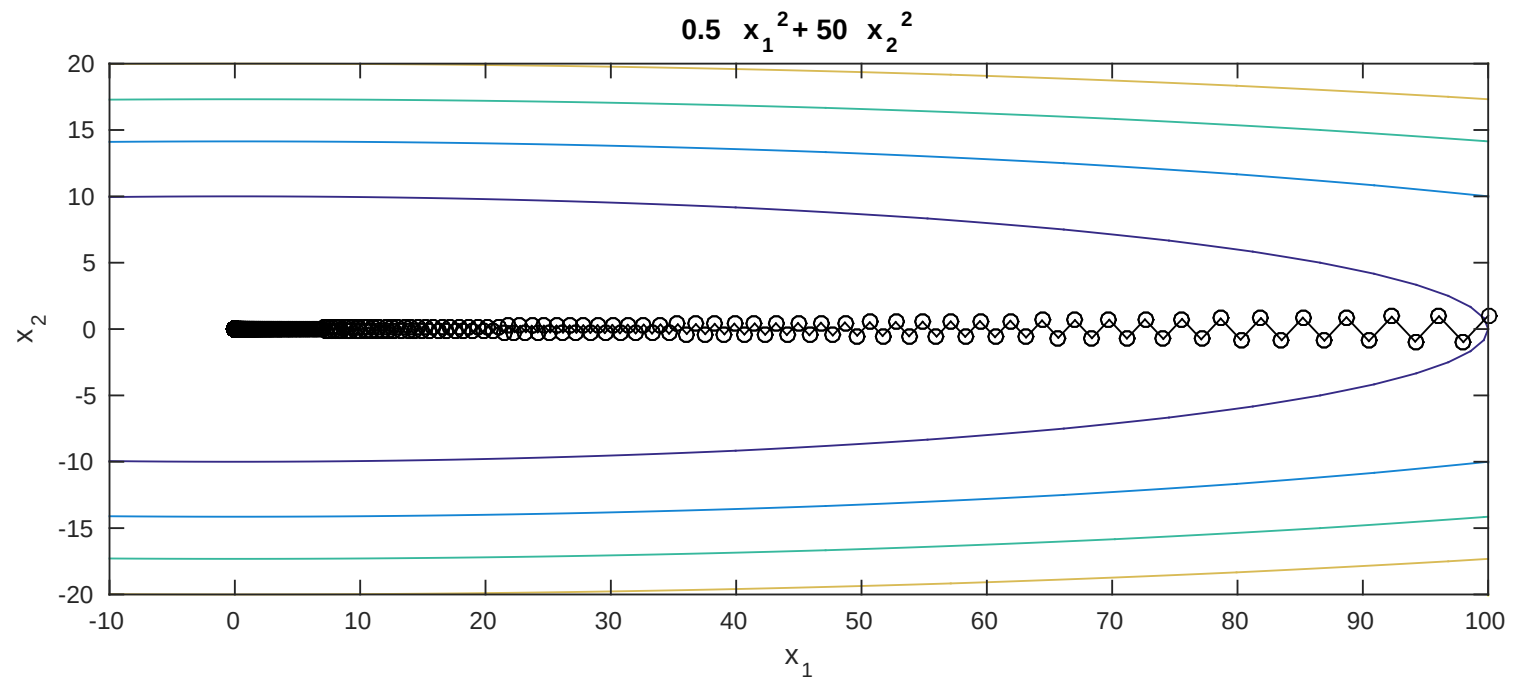
$$x^k = \left(\frac{9}{10}\right)^k \begin{bmatrix} 10 \\ (-1)^k \end{bmatrix}$$

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Iterácie gradientnej metódy s optimálnym krokom pre funkciu $Q(x) = \frac{1}{2}(x_1^2 + 10x_2^2)$ so štartovacím bodom $x^0 = [10 \ 1]^T$.
Metóda skonvergovala po 74 iteráciách ($\varepsilon = 10^{-6}$).

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Iterácie gradientnej metódy s optimálnym krokom pre funkciu $Q(x) = \frac{1}{2}(x_1^2 + 100x_2^2)$ so štartovacím bodom $x^0 = [100 \ 1]^T$.
Metóda skonvergovala po 743 iteráciách ($\varepsilon = 10^{-6}$).

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

2. Približne optimálna dĺžka kroku

Ako zvoliť krok λ_k , aby bola zabezpečená konvergencia metódy?

Príklad:

$$f(x) = x^2, \quad x^0 = 2, \quad s^{2k} = -1, \quad s^{2k+1} = 1, \quad \lambda_k = 2 + \frac{3}{2^{k+1}}$$

Použitím iteračnej formule $x^{k+1} = x^k + \lambda_k s^k$ dostávame:

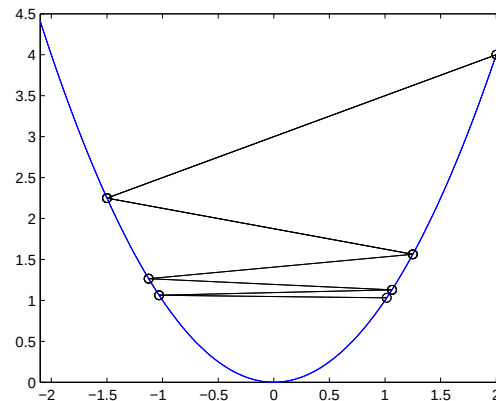
$$\begin{aligned} x^1 &= -1 - 1/2 \\ x^2 &= +1 + 1/4 \\ x^3 &= -1 - 1/8 \\ &\vdots \\ x^k &= (-1)^k \left(1 + \frac{1}{2^k}\right) \end{aligned}$$

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Postupnosť bodov x^k má dva hromadné body ± 1 - teda nekonverguje k minimu, hoci je to spádová metóda:

$$|x^{k+1}| < |x^k| \Rightarrow f(x^{k+1}) < f(x^k)$$

Zvolený krok bol príliš veľký.

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Príklad:

$$f(x) = x^2, \quad x^0 = 2, \quad s^k = -1, \quad \lambda_k = \frac{1}{2^{k+1}}$$

Použitím iteračnej formule $x^{k+1} = x^k + \lambda_k s^k$ dostávame:

$$\begin{aligned} x^1 &= 1 + 1/2 \\ x^2 &= 1 + 1/4 \\ &\vdots \\ x^k &= 1 + \frac{1}{2^k} \end{aligned}$$

Zrejme

$$\lim_{k \rightarrow \infty} x^k = 1, \quad \lim_{k \rightarrow \infty} f(x^k) = 1.$$

Zvolený krok bol príliš malý.

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Horná hranica dĺžky kroku (Goldstein):

Zvoľme hodnotu $0 < \alpha < \frac{1}{2}$. Nech v bode x^k je smer s^k spádový - t.j. $\nabla f(x^k)^T s^k < 0$. Potom krok λ_k pokladáme za **dostatočne malý**, ak platí

$$f(x^k + \lambda_k s^k) \leq f(x^k) + \alpha \lambda_k \nabla f(x^k)^T s^k, \quad (G)$$

resp.

$$f_{k+1} \leq f_k + \alpha \nabla f(x^k)^T (x^{k+1} - x^k).$$

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Dolná hranica dĺžy kroku (Wolfe-Powell):

Zvoľme hodnotu $\beta : 0 < \alpha < \beta < 1$. Nech v bode x^k je smer s^k spádový. Potom krok λ_k pokladáme za **dostatočne veľký**, ak platí

$$\nabla f(x^k + \lambda_k s^k)^T s^k \geq \beta \nabla f(x^k)^T s^k, \quad (WP)$$

resp.

$$\nabla f(x^{k+1})^T (x^{k+1} - x^k) \geq \beta \nabla f(x^k)^T (x^{k+1} - x^k).$$

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Lema:

Nech funkcia $f(x)$ definovaná na $\mathbb{R}^n$ má spojité prvé parciálne derivácie a je na $\mathbb{R}^n$ zdola ohraničená. Nech $0 < \alpha < \frac{1}{2}$ a $\alpha < \beta < 1$. Nech v bode x^k je smer s^k spádový. Potom existuje interval $[d, h]$, $0 < d < h$ tak, že pre ľubovoľné $\lambda_k \in [d, h]$ platia súčasne vzťahy (G), (WP).

Pri praktickej realizácii algoritmov stačí za parameter α zvoliť malú hodnotu, napr. 10^{-1} až 10^{-5} . Parameter β sa spravidla volí z intervalu $[\alpha, 5\alpha]$.

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Backtracking

- metóda hľadania približne optimálnej dĺžky kroku

Myšlienka:

Redukovanie funkcie $\varphi(\lambda) = f(x^k + \lambda s_k)$ pozdĺž polpriamky

$$\{x^k + \lambda s_k \mid \lambda \geq 0\},$$

založené na postupnom overovaní Goldsteinovej podmienky.

Efektívna a v praxi obľúbená technika.

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Algoritmus Backtracking

Vstup:	Účelová funkcia $f(x)$ úlohy (U1), Bod $x = x^k$ a spádový smer $s = s_k$, Parameter $\alpha \in (0, \frac{1}{2})$, v praxi spravidla $\alpha \in [0.01, 0.3]$ Parameter redukcie $\delta \in (0, 1)$, v praxi spravidla $\delta \in [0.1, 0.8]$
Algoritmus:	$\lambda = 1;$ while $f(x + \lambda s) > f(x) + \alpha \lambda \nabla f(x)^T s$ $\lambda = \delta \lambda;$

Pre dostatočne malé λ máme

$$f(x + \lambda s) \sim f(x) + \lambda \nabla f(x)^T s < f(x) + \alpha \lambda \nabla f(x)^T s,$$

a teda Backtracking algoritmus napokon skončí.

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Konvergenčné vety

Veta: (*Wolfe, 1971*)

Nech funkcia $f(x)$ definovaná na $\mathbb{R}^n$ má spojité prvé parciálne derivácie, je na $\mathbb{R}^n$ zdola ohraničená a jej gradient $\nabla f(x)$ je Lipschitzovský. Potom pre ľubovoľné $x^0 \in \mathbb{R}^n$ postupnosť bodov $\{x^k\}$ generovaná iteračným predpisom

$$x^{k+1} = x^k + \lambda_k s^k$$

so spádovými smermi s^k a dĺžkami krokov λ_k spĺňajúcimi vzťahy (G) a (WP) má nasledovnú vlastnosť: buď pre nejaké $k > 0$ je $\nabla f(x^k) = 0$ alebo

$$\lim_{k \rightarrow \infty} \frac{\nabla f(x^k)^T s^k}{\|s^k\|_2} = 0.$$

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Veta: (*Dennis-Moré, 1974*)

Nech funkcia $f(x)$ definovaná na $\mathbb{R}^n$ má spojité druhé parciálne derivácie a jej Hessova matica je Lipschitzovská. Nech postupnosť bodov $\{x^k\}$ generovaná iteračným predpisom

$$x^{k+1} = x^k + \lambda_k s^k$$

so spádovými smermi s^k a dĺžkami krokov λ_k spĺňajúcimi vzťahy (G) a (WP) konverguje k bodu, v ktorom je Hessova matica kladne definitná a platí

$$\lim_{k \rightarrow \infty} \frac{\|\nabla f(x^k) + \nabla^2 f(x^k) s^k\|_2}{\|s^k\|_2} = 0.$$

Potom existuje index $k_0 > 0$ taký, že pre $\forall k > k_0$ krok $\lambda_k = 1$ spĺňa vzťahy (G) a (WP), pričom rýchlosť konvergenzie postupnosti $\{x^k\}$ k lokálnemu minimu funkcie $f(x)$ je superlineárna.

Metódy s reguláciou dĺžky kroku

Rád konvergence metódy - miera efektívností algoritmu

Nech $\{x^k\}$ je postupnosť bodov konvergujúca k optimálnemu riešeniu.

Lineárna konvergenca: $\exists r \in (0, 1) : \frac{\|x^{k+1} - \hat{x}\|}{\|x^k - \hat{x}\|} \leq r, \quad \forall k \geq K$

Superlineárna konvergenca: $\lim_{k \rightarrow \infty} \frac{\|x^{k+1} - \hat{x}\|}{\|x^k - \hat{x}\|} = 0.$

Kvadratická konvergenca: $\exists r \in (0, 1) : \frac{\|x^{k+1} - \hat{x}\|}{\|x^k - \hat{x}\|^2} \leq r, \quad \forall k \geq K$